

Zpráva o šetření z vlastní iniciativy a doporučení Vězeňské službě České republiky ve věci kontaktů dětí s jejich uvězněnými rodiči

A. Důvody a účel šetření

V posledních letech si rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody stěžují na to, že jim není umožněn osobní ani nepřímý styk s jejich dětmi. Prošetření několika individuálních stížností na postup orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) odhalilo mnohdy závažná pochybení a také nejednotnou praxi OSPOD, k níž napomáhá chybějící metodická podpora.

Z těchto důvodů byla zahájena dvě šetření z vlastní iniciativy¹ zaměřená na kontakty dětí a jejich rodičů ve VTOS.

V prvním šetření jsem se soustředil na postup OSPOD při zajišťování kontaktů dětí s rodiči ve VTOS. Součástí zprávy² z tohoto šetření je i výzkumná zpráva,³ která obsahuje výsledky sociologického šetření. To proběhlo formou elektronického dotazníku, jehož se zúčastnily všechny krajské úřady České republiky a Magistrát hlavního města Prahy a téměř všechny obecní úřady obcí s rozšířenou působností.

V této zprávě shrnuji výsledky šetření postupu Vězeňské služby České republiky (VS). Bez její součinnosti totiž není možné kontakty uvězněného rodiče s dětmi zajišťovat.

Zjišťoval jsem, zda VS při zajišťování návštěv uvězněných rodičů a dalších forem kontaktu s jejich dětmi dostatečně zohledňuje nejlepší zájem dítěte. Zabýval jsem se také tím, jak VS spolupracuje s OSPOD a s nevládními neziskovými organizacemi. Vycházel jsem přitom z informací získaných od VS a částečně také z dotazníkového šetření (viz výše). Z něj jsem čerpal zejména zkušenosti OSPOD s prostředím věznic, s překážkami v návštěvách dětí a se spoluprací s VS.

Závěry a doporučení z této zprávy lze zobecnit a přiměřeně použít pro všechny skupiny uvězněných rodičů – obviněných ve vazbě, odsouzených ve výkonu trestu i chovanců ve výkonu zabezpečovací detence. Ve zprávě je souhrnně označuji jako uvězněné rodiče nebo vězně.

1 Ustanovení § 9 ve spojení s § 14 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv.

2 Zpráva o šetření z vlastní iniciativy a doporučení ve věci kontaktů dětí a rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody; sp. zn. 4353/2022/VOP/TK; dostupná z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/12304>.

3 Výzkumná zpráva Kontakty dětí a rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody; dostupná z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/12298>.

B. Shrnutí

Na základě svých zjištění a po jejich právním vyhodnocení uvedeném níže jsem dospěl k následujícím závěrům a doporučením:⁴

- (1) Návštěvy dětí ve věznicích a další formy kontaktu ([D.1](#))
 - a. Při zajišťování návštěv dětí a uvězněných rodičů by VS měla **běžně využívat různé možnosti uzpůsobení návštěvy podle potřeb dětí** – rozdělení návštěv, umožnění častějších návštěv, umožnění vyššího počtu osob při návštěvě a umožnění návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly. O těchto možnostech by měla VS aktivně informovat uvězněného rodiče, osoby nebo zařízení pečující o děti⁵ a OSPOD ([D.1.1](#)).
 - b. U odsouzených, kteří splňují podmínky, by VS měla **k zajištění kontaktů dětí s rodiči využívat také odměny – povolení opustit věznici** či přerušování výkonu trestu ([D.1.2](#)).
 - c. VS by měla umožnit internetové videohovory **vězněných rodičů s dětmi bez ohledu na zařazení v rámci vnitřní diferenciaci, a to i ke kontaktům dětí starších patnácti let, které nedosáhly zletilosti**. Také by měla usilovat o celkové zvýšení kapacit videohovorů ([D.1.3](#)).
 - d. VS by měla spolupracovat s OSPOD, uvězněným rodičem a pečujícími osobami na **vytváření rámcových plánů kontaktů uvězněných rodičů s jejich dětmi**. Plán by měl zahrnovat formu, četnost a délku kontaktů. **VS by také měla zajistit předání kontaktu na konkrétní osobu ve věznici (např. sociálního pracovníka či vychovatele) vězněnému rodiči a osobám pečujícím o jeho děti po zařazení do kmenové věznice, vazby nebo zabezpečovací detence**. Přes tuto kontaktní osobu by dítě mohlo žádat o kontakt se svým rodičem ([D.1.4](#)).
 - e. VS by měla **systematicky podporovat úpravu návštěvních místností a dalších prostor věznic, aby více odpovídaly potřebám dětí**. Měla by také **budovat místnosti určené pro návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly** ve věznicích, kde nejsou, a vybavovat je tak, aby odpovídaly potřebám dětí ([D.1.5](#)).
- (2) Spolupráce s OSPOD a neziskovými organizacemi, podpora rodičovských kompetencí ([D.2](#)).
 - f. VS by měla ve spolupráci s MPSV **vypracovat metodiku upravující spolupráci mezi VS a OSPOD**. Metodika by měla především popsat možnosti spolupráce a odpovědnost aktérů za jednotlivé kroky při zajišťování kontaktů dětí s uvězněnými rodiči a při další spolupráci s rodinou. Měla by počítat také se spoluprací

4 Doporučení jsou realizována prostřednictvím projektu Posílení aktivit veřejného ochránce práv v ochraně lidských práv (směrem k ustavení Národní lidskoprávní instituce v ČR), číslo projektu LP-PDP3-001. Projekt je součástí Programu lidská práva financovaného z Norských fondů 2014–2021 prostřednictvím Ministerstva financí České republiky.

5 Za osoby pečující o děti považuji v kontextu této zprávy druhého rodiče, pěstouny nebo jiné osoby či zařízení, kterým soud svěřil dítě do péče.

s neziskovými organizacemi a sociálními kurátory. VS by měla **zveřejnit kontakty sociálních pracovníků věznic a seznam organizací spolupracujících s jednotlivými věznicemi (D.2.1).**

- g. VS by měla společně s MPSV **vytvořit materiály, které by děti přístupnou formou seznamovaly s prostředím jednotlivých věznic.** Měly by obsahovat fotografie prostředí, ve kterém se dítě bude během návštěvy pohybovat, a informace o tom, co jej při návštěvě čeká. Materiál by mohl mít i podobu videa (D.2.2).
- h. VS by měla **usilovat o rozšíření programů podporujících rodičovské kompetence uvězněných rodičů.** Toho může dosáhnout rozšiřováním vlastních programů i posilováním spolupráce s neziskovými organizacemi, které takové programy zajišťují (D.2.3).

Výsledky šetření a z něj vyplývající doporučení podrobně rozvádím níže a podle jednotlivých oblastí je člením do kapitol.

C. Právní východiska

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod⁶ a Listina základních práv a svobod⁷ zaktvují právo na respektování rodinného života. Součástí tohoto práva je i právo na vzájemný styk mezi rodičem a dítětem.⁸ **Uvězněním lidé neztrácejí právo na respektování jejich rodinného života ani právo na styk se svým dítětem.**⁹

Právo na respektování rodinného života zahrnuje také pozitivní závazek státu umožnit styk dítěte s rodičem a napomáhat udržování kontaktu uvězněného s jeho rodinou. Jeho součástí je také povinnost zajistit co možná nejvhodnější podmínky pro návštěvy dětí.¹⁰ Státní orgány (např. OSPOD a VS) jsou proto povinny pomáhat uvězněnému rodiči udržovat kontakt s jeho rodinou.¹¹

Právu rodiče na styk s dítětem odpovídá i právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat s nimi pravidelné osobní kontakty, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy.¹²

Zasáhnout do těchto práv může autoritativně pouze soud. Ten může styk zakázat, omezit nebo určit jeho podmínky (např. přítomnost další osoby). Soud i další státní orgány (včetně

6 Článek 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášené pod č. 209/1992 Sb.

7 Článek 10 odst. 2 a čl. 32 odst. Listiny základních práv a svobod.

8 Ustanovení § 888 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

9 Nález Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2017, sp. zn. II. ÚS 22/17 (N 145/86 SbNU 455), bod 15, dostupný z www.usoud.cz; a nález Ústavního soudu ze dne 20. prosince 2017, sp. zn. I. ÚS 3296/17 (N 238/87 SbNU 853), bod 26, dostupný z www.usoud.cz.

10 Nález Ústavního soudu ze dne 20. prosince 2017, sp. zn. I. ÚS 3296/17 (N 238/87 SbNU 853), bod 27, dostupný z www.usoud.cz.

11 Srov. s rozsudky Evropského soudu pro lidská práva („ESLP“) ve věci *Messina proti Itálii* ze dne 29. října 1992, stížnost č. 13803/88; ve věci *Lavents proti Lotyšsku* ze dne 28. listopadu 2002, stížnost č. 58442/00; nebo ve věci *Ostrovar proti Moldavsku* ze dne 13. září 2005, stížnost č. 35207/03.

12 Článek 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte, vyhlášené pod č. 104/1991 Sb., a čl. 4 odst. 1 Úmluvy o styku s dětmi, vyhlášené pod č. 91/2005 Sb. m. s., a čl. 24 odst. 3 Listiny základních práv Evropské unie.

VS) by měly při řešení styku dítěte s uvězněným rodičem vždy vycházet z individuálních okolností každého případu a z nich vyplývajícího nejlepšího zájmu dítěte.¹³ Ten musí být vždy předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí. Osoby nebo ústavní zařízení,¹⁴ které o dítě pečují, nemohou styk dítěte s rodičem omezovat. Naopak právu rodiče a dítěte na vzájemný styk odpovídá povinnost pečující osoby nebo ústavního zařízení styk umožnit a dítě na styk připravit.¹⁵

D. Právní hodnocení

D.1 Návštěvy dětí ve věznici a další formy kontaktu

Odsouzený má právo přijímat v čase určeném ředitelem věznice návštěvy blízkých osob na dobu tří hodin během jednoho kalendářního měsíce. Nestanoví-li vnitřní řád věznice počet vyšší, mohou odsouzeného současně navštívit nejvýše čtyři osoby včetně nezletilých dětí.¹⁶ Obviněný má právo na 90minutovou návštěvu nejvýše čtyř osob jednou za dva týdny.¹⁷ Chovanec má právo během pobytu v ústavu přijímat návštěvy nejvýše čtyř osob nejmeně dvakrát týdně vždy po dobu nejméně dvou hodin, a to v čase určeném vnitřním řádem ústavu nebo ředitelem ústavu.¹⁸

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že OSPOD považuje na straně věznic a vazebních věznic za nejčastější překážky ve styku dětí s rodiči ve VTOS omezení počtu osob při návštěvě (19 %); návštěvní místnost nedostatečně uzpůsobenou potřebám dětí (19 %); špatnou dispozici návštěvní místnosti, tedy malou kapacitu nebo nedostatek soukromí (11 %); necitlivé vstupní kontroly u dětí (11 %) a umožnění návštěv jen ve všedních dnech nebo jen o víkendy (10 %).¹⁹

Je zřejmé, že prostředí věznic obecně není příliš přívětivé k dětem. VS má však k dispozici nástroje, kterými může návštěvy přizpůsobovat jejich potřebám.

Při výkonu trestu může VS rozdělit časovou dotaci návštěvy na několik kratších návštěv v průběhu měsíce, umožnit častější návštěvy, větší počet osob při návštěvě, návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly a návštěvu mimo věznici nebo přerušeni výkonu trestu.²⁰ Tyto

13 Článek 3 Úmluvy o právech dítěte.

14 Ústavním zařízením rozumíme pro účely této zprávy zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

15 V souladu s § 960 odst. 2 občanského zákoníku, resp. § 47a odst. 1 písm. h) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Pro ústavní zařízení a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc tuto povinnost dovozují z úvodního ustanovení zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, a z § 42 odst. 1 a § 42a odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

16 Ustanovení § 19 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu.

17 Ustanovení § 14 odst. 1 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.

18 Ustanovení § 10 odst. 1 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence.

19 Pro podrobnosti viz část 6 výzkumné části zprávy o šetření a doporučení ve věci kontaktů dětí a rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody.

20 Za podmínek ustanovení § 19, 45 a 56 zákona o výkonu trestu odnětí svobody a § 26, 28 a 57 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

možnosti nejsou dostupné pro všechny odsouzené bez rozdílu. Závisí na zařazení odsouzeného do typu věznice,²¹ jejího oddělení²² a prostupné skupiny vnitřní diferenciací.²³ Některé z těchto možností VS využívá i jako formu motivace odsouzených.²⁴

Při výkonu vazby může VS povolit častější návštěvy, návštěvy více osob i návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly.²⁵ Ředitel ústavu může chovanci ve výkonu zabezpečovací detence povolit návštěvu více osob i uskutečnění návštěvy chovance bez zrakové a sluchové kontroly.²⁶

Podle Evropských vězeňských pravidel se mají návštěvy organizovat tak, aby měli vězni možnost udržovat a rozvíjet rodinné vztahy co možná nejnornálnějším způsobem.²⁷

Nutností zajistit co nejhodnější podmínky návštěv dětí ve věznicích se zabývá i judikatura Evropského soudu pro lidská práva²⁸ a Ústavního soudu.²⁹ Dle nich je povinností státu vybudovat pro potřeby návštěv nezletilých dětí vězňů takové prostředí, které bude vstřícné k dětem a vhodné pro takový kontakt mezi obviněným či odsouzeným a jeho dítětem, jenž umožní zachování a rozvíjení jejich vzájemných vztahů.

Dle Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy členským státům ohledně dětí uvězněných rodičů by měly návštěvy přizpůsobené dětem probíhat zpravidla jednou týdně a u menších dětí by měly probíhat kratší a častější návštěvy. Návštěvy by také měly umožňovat hru a interakci s rodičem. Mezi návštěvami by měl kontakt probíhat prostřednictvím komunikačních a informačních technologií. Zároveň by měla být využívána i možnost dočasného opuštění věznice v souvislosti s návštěvou.³⁰

21 Ustanovení § 8 odst. 1 zákona o výkonu trestu; odsouzeným zařazeným do věznice se zvýšenou ostrahou nelze povolit opuštění věznice ani přerušení trestu při plnění programu zacházení nebo z rodinných důvodů; přerušit trest ani povolit opuštění věznice nelze ani doživotně odsouzeným.

22 Ustanovení § 12a odst. 1 zákona o výkonu trestu.

23 Ustanovení § 39 odst. 6 řádu výkonu trestu.

24 Podrobnosti upravuje nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 31/2021, kterým se stanoví zásady pro zpracování a vydání vnitřního řádu věznice pro obviněné, vnitřního řádu pro odsouzené a vnitřního řádu pro osoby ve výkonu zabezpečovací detence. V návaznosti na něj pak stanovují podmínky vnitřní řády jednotlivých věznic.

25 Za podmínek ustanovení § 14 zákona o výkonu vazby a § 44 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby.

26 Ustanovení § 10 odst. 5 a 6 zákona o výkonu zabezpečovací detence.

27 Bod č. 24.4 doporučení Rec (2006) 2-rev Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům (revize 2020); dostupné v českém (neoficiálním) překladu z https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/EVP_CS_FIN.pdf.

28 Rozsudek ESLP ve věci *Horych proti Polsku* ze dne 17. 4. 2012, č. 13621/08, body 123–124, 129 a 131, dostupný v anglickém jazyce z <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-110440>.

29 Nález Ústavního soudu ze dne 20. prosince 2017, sp. zn. I. ÚS 3296/17, bod 27.

30 Body 17, 20, 25 a 32 doporučení CM/Rec (2018) 5 Výboru ministrů členským státům ohledně dětí uvězněných rodičů; dostupné v českém (neoficiálním) překladu z <https://mvs.cz/wp-content/uploads/2021/10/Doporu%C4%8Den%C3%AD-%C4%8D.-CMRec-2018-5-V%C3%BDboru-ministr%C5%AF-%C4%8Dlensk%C3%BDm-st%C3%A1t%C5%AFm.pdf>.

D.1.1 Přizpůsobení osobních návštěv ve věznici potřebám dětí

Mám za to, že by VS měla běžně využívat možnosti, jak přizpůsobit návštěvy potřebám a zájmu dítěte, tím, že umožní větší počet návštěvníků, rozdělení návštěv,³¹ častější návštěvy a také návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly.³² VS by tak měla postupovat v případech, kdy bude zájem dítěte osvědčený, např. rozhodnutím soudu o úpravě styku, stanoviskem OSPOD (blíže se ke spolupráci OSPOD vyjadřuji v částech D.1.4 a D.2.1), případně když odborný zaměstnanec VS³³ zájem a potřeby dítěte dostatečně zjistí od uvězněného rodiče nebo pečujících osob – např. se dozví, že tříhodinová návštěva je pro dítě příliš dlouhá; dítě se potřebuje s rodičem setkávat častěji, nebo naopak méně často, ale po delší dobu.

Kontakt s rodičem by měl co nejvíce odpovídat zájmu a potřebám dítěte. Zájem dítěte tedy převáží nad zájmem motivovat odsouzeného k plnění jeho povinností. VS by tak měla zásadně umožnit úpravu délky/četnosti/způsobu návštěvy ve věznici i u odsouzeného rodiče bez ohledu na jeho zařazení do konkrétní skupiny vnitřní diference a také u obviněných a chovanců. Nad zájmem dítěte na konkrétním způsobu návštěvy (zejména návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly) může převážit riziko pro zajištění bezpečnosti nebo pořádku ve věznici. V takovém případě je VS oprávněna návštěvu neumožnit. Návštěvu také samozřejmě nelze umožnit, pokud to vylučuje zákon (např. koluzní důvod vazby u obviněného).

VS by měla o těchto možnostech aktivně informovat uvězněného rodiče, pečující osoby i OSPOD.

D.1.2 Opuštění věznice a přerušování výkonu trestu

Povolení k dočasnému opuštění věznice a přerušování výkonu trestu, o nichž u odsouzených rozhoduje VS, má zejména formu odměny a jedná se o významný prvek motivace odsouzených.³⁴ U odsouzených žen, které před nástupem trestu pečovaly o dítě, zákon umožňuje prodloužit dobu přerušování jejich trestu k návštěvě dítěte na základě stanoviska OSPOD.³⁵

U odsouzených, kteří splňují podmínky pro udělení odměny ve formě povolení opustit věznici,³⁶ by VS měla tuto možnost využívat v případech, kdy je osvědčený zájem dítěte na takovém kontaktu s uvězněným rodičem.

31 Již předchozí veřejná ochránkyně práv doporučovala VS umožňovat odsouzeným dělení návštěv a umožnit jim přijímat návštěvy více než jen na 3 hodiny měsíčně, což odpovídá modernímu pojetí výkonu trestu zaměřenému na přizpůsobování vězeňských podmínek životu na svobodě a udržování kontaktu s jejich rodinou. Viz s. 48 souhrnné zprávy ze systematických návštěv věznic z roku 2016, sp. zn. 14/2014/NZ, dostupná z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3802>.

32 Předchozí zástupkyně veřejného ochránce práv vydala obdobné doporučení k umožňování návštěv obviněných bez zrakové a sluchové kontroly a k zajištění průběhu kontaktů obviněných s dětmi a ostatními návštěvníky co nejběžnějším způsobem. Viz s. 46–47 souhrnné zprávy ze systematických návštěv vazebních věznic z roku 2022, sp. zn. 50/2021/NZ, dostupná z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/10920>.

33 Zejména sociální pracovník dané věznice.

34 Viz komentář k § 45 zákona o výkonu trestu. In: KALVODOVÁ, Věra. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody: Komentář [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-7-7]. ASPI_ID KO169_1999CZ; dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

35 Ustanovení § 68 zákona o výkonu trestu.

36 Podle ustanovení § 19 odst. 8 ve spojení s § 45 odst. 2 písm. g) zákona o výkonu trestu.

Formu odměny může mít také přerušování výkonu trestu.³⁷ Přerušit trest může VS také odsouzenému, u kterého to dovoluje zákon a bezpečnostní riziko, z naléhavých rodinných důvodů.³⁸ V souvislosti se vztahem rodičů a dětí může jít o případy, kdy je velmi silný a osvědčený zájem dítěte na takovém kontaktu – může se jednat o mimořádnou událost, která na dítě dopadá (např. úmrtí v rodině, zranění či vážnější onemocnění dítěte nebo blízkých osob).

D.1.3 Kontakty prostřednictvím videohovorů

Využívání videohovorů vězni není výslovně upraveno v zákonech ani vyhláškách o výkonu trestu a vazby. Ty upravují pouze právo používat telefon.³⁹ Chovancům ve výkonu zabezpečovací detence zákon přiznává kromě telefonování i právo používat internetové připojení.⁴⁰

VS umožňuje všem vězňům využívat videohovory prostřednictvím aplikace Skype. Pravidla upravuje vnitřní metodika VS. Videohovory jsou využívány jako motivační faktor. To neplatí v případě videohovoru uvězněného rodiče s jeho dětmi do věku patnácti let. Videohovory s dětmi mají být dle pravidel povolovány všem odsouzeným, chovancům a také těm obviněným, u kterých není dán koluzní důvod vazby. Frekvence videohovorů uvězněných rodičů s dětmi je dvakrát týdně. Délka videohovoru je zpravidla 20 minut. Čas strávený videohovory se nezapočítává do časového limitu návštěv blízkých osob.⁴¹

Ze své činnosti vím, že VS i někteří vězni hodnotí možnost využívání videohovorů velmi kladně. Víím také, že VS usiluje o rozšiřování kapacit videohovorů.

Považuji za zcela správné, že ve vztahu ke kontaktům s dětmi nejsou videohovory využívány jako motivační prvek. Jedná se o vhodný způsob zohlednění a upřednostnění nejlepšího zájmu dítěte, který odpovídá požadavkům judikatury i doporučením Rady Evropy.

Jsem však přesvědčen, že by **VS měla videohovory povolovat bez ohledu na motivační faktory všem uvězněným rodičům, kteří takto kontaktují děti do osmnácti let věku.** Podle Úmluvy o právech dítěte je totiž dítětem každý člověk, který nedosáhl osmnácti let věku, pokud podle vnitrostátního práva nedosáhl zletilosti dříve.⁴² Všechny nezletilé děti tedy mají právo na to, aby jejich nejlepší zájem byl předním hlediskem při jakékoliv činnosti, která se jich týká. S ohledem na nejlepší zájem těchto dětí by pak videohovory s jejich uvězněnými rodiči neměly být využívány jako motivační prostředek až do dosažení zletilosti. Ta je českým právem stanovena právě dovršením osmnácti let věku.

Zároveň VS podporuji v úsilí o zvyšování kapacity videohovorů ve všech zařízeních.

37 Podle ustanovení § 45 odst. 2 písm. h) ve spojení s § 56 odst. 1, případně i § 68 zákona o výkonu trestu.

38 Ustanovení § 56 odst. 2 zákona o výkonu trestu.

39 Ustanovení § 18 zákona o výkonu trestu a § 25 řádu výkonu trestu; § 13a zákona o výkonu vazby a § 43a řádu výkonu vazby.

40 Ustanovení § 9 zákona o výkonu zabezpečovací detence.

41 Pravidla (metodika) realizace projektu „Skype – návštěva“, sp. zn. VS-138478-38/ČJ-2022-800033.

42 Článek 1 Úmluvy o právech dítěte.

D.1.4 Plánování kontaktů a možnost dítěte iniciovat kontakt

K tomu, aby kontakty mezi uvězněnými rodiči a jejich dětmi umožňovaly zachování a rozvíjení vzájemného vztahu, musí probíhat co možná nejčastěji a pravidelně. Mám za to, že pravidelnost a předvídatelnost kontaktů odpovídá nejlepšímu zájmu dítěte. Pro dítě je zásadní, pokud ví, kdy svého rodiče uvidí nebo s ním bude v jiném kontaktu.⁴³

Podle doporučení Výboru ministrů Rady Evropy by mělo dítě mít možnost zahajovat telefonní komunikaci se svým uvězněným rodičem.⁴⁴

Pokud OSPOD pracuje s dítětem a jeho rodinou, měl by se z vlastní iniciativy zajímat, jakým způsobem probíhají kontakty dítěte s uvězněným rodičem. Měl by koordinovat plánování kontaktů, je-li to třeba.⁴⁵ I pokud OSPOD neviduje dítě jako ohrožené, je povinen poskytovat preventivní a poradenskou pomoc rodičům nebo pečujícím osobám.⁴⁶

Pokud se odborný zaměstnanec VS od uvězněného rodiče nebo od pečující osoby dozví, že OSPOD pracuje s rodinou a dítětem, měl by postupovat v součinnosti s OSPOD. OSPOD by měl vyhodnocovat nejlepší zájem dítěte a v návaznosti na to koordinovat plánování kontaktů s uvězněným rodičem.⁴⁷ Odborný zaměstnanec VS by měl k plánování přispět zejména tím, že OSPOD sdělí, jak mohou kontakty v dané věznici a u daného uvězněného rodiče probíhat.

V případě, že OSPOD dítě a rodinu nezná nebo se VS o spolupráci rodiny s OSPOD nedozví, měla by pomoci uvězněnému rodiči, aby se na plánu kontaktů dohodl s osobami pečujícími o dítě. Pokud by dohoda nebyla možná, měla by VS pomoci uvězněnému rodiči obrátit se na OSPOD, případně se na OSPOD se souhlasem vězněného rodiče obrátit sama.

Plán kontaktů by měl zahrnovat všechny druhy kontaktů, které jsou v daném případě dostupné a odpovídají zájmu dítěte. Měl by zahrnovat také četnost a délku kontaktů. **VS by se při povolování návštěv a dalších kontaktů měla zásadně držet tohoto rámcového plánu.**

Při plánování kontaktů by VS měla také zajistit, aby dítě mohlo požádat o kontakt se svým uvězněným rodičem. V ideálním případě by dítě rodiči samo zavolovalo; to ale není v praxi možné. Domnívám se, že přesto lze uvažovat nad cestami, jak může dítě samo iniciovat kontakt s rodičem. **Za vhodné považuji předání kontaktu (nejlépe telefonu a e-mailu) na konkrétní osobu ve věznici, např. sociálního pracovníka či vychovatele, vězněnému rodiči a osobám pečujícím o jeho děti při zařazení do kmenové věznice, vazby nebo zabezpečo-**

43 Na potřeby dětí uvězněných rodičů v České republice se aktuálně zaměřují výzkumníci Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v rámci projektu Rodičovství za mřížemi. Pro více informací viz <https://www.fss.muni.cz/vyzkum/resene-projekty/55467>.

44 Bod 26 doporučení CM/Rec (2018) 5 Výboru ministrů členským státům ohledně dětí uvězněných rodičů.

45 OSPOD pravidelně vyhodnocuje situaci dítěte a jeho rodiny z hlediska posouzení, zda se jedná o tzv. ohrožené dítě – v souladu s ustanovením § 10 odst. 3 písm. c) ve spojení s § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Pokud OSPOD dítě vyhodnotí jako ohrožené, musí vypracovat individuální plán jeho ochrany. Ten vymezuje příčiny ohrožení a určuje cíle pro ochranu dítěte – v souladu s ustanovením § 10 odst. 3 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

46 Ustanovení § 9, 10 a 11 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

47 Pro podrobnější argumentaci viz část D.2 zprávy o šetření z vlastní iniciativy ve věci kontaktů dětí a rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody, dostupná z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/12304>.

vací detence. Pokud by dítě chtělo s rodičem mluvit, mohlo by o kontakt požádat tuto kontaktní osobu. Ta by pak informaci předala uvězněnému rodiči, který by se s dítětem poté spojil prostřednictvím telefonu nebo videohovoru.

D.1.5 Přizpůsobování prostor věznice potřebám dětí

Z doporučení mezinárodních organizací a judikatury soudů vyplývá, že by celkové prostředí věznic, ve kterých probíhají návštěvy dětí, mělo být co nejvíce uzpůsobeno jejich potřebám. Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy konkrétně uvádí, že v čekárnách a návštěvních místnostech ve věznicích má být zajištěn vyhrazený prostor pro děti (s ohřívačem lahví, přebalovacím pultem, hračkami, knihami, kreslicími potřebami, hrami atd.), kde se děti mohou cítit bezpečně, jako vítané a respektované.⁴⁸

Z vlastní činnosti vím, že jednotlivé věznice tyto požadavky naplňují ve velmi rozdílné míře. V některých věznicích také doposud chybějí místnosti určené pro návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly; ty pak vůbec neprobíhají.

Doporučuji tedy VS, aby se zaměřila na celkovou úpravu, zejména návštěvních místností a dalších prostor, ve kterých se děti mohou pohybovat, aby co nejvíce odpovídaly jejich potřebám. Zároveň by měla usilovat o to, aby místnosti pro návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly byly dostupné ve všech věznicích.⁴⁹ I tyto místnosti by měly co nejvíce odpovídat potřebám dětí.

Uvědomuji si, že taková opatření mohou vyžadovat nákladné stavební úpravy a ne všude to prostorové možnosti či zastaralá architektura vězeňských zařízení umožňují. Generální ředitelství VS by proto mělo motivovat a systematicky podporovat jednotlivé věznice, aby se ucházely o projekty a další formy podpory, které by jim pomohly tato opatření naplnit.

Ze své činnosti vím, že mnohé věznice již takové úpravy úspěšně realizovaly a realizují. Chtěl bych především poukázat na prostředí návštěvních místností a dalších prostor ve věznicích Bělušice, Světlá nad Sázavou, Jiřice, Kuřim a Znojmo, jež mohou sloužit jako příklady dobré praxe (viz následující fotografie z těchto věznic).

48 Bod 20 doporučení CM/Rec (2018) 5 Výboru ministrů členským státům ohledně dětí uvězněných rodičů.

49 Podle Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) by měli mít odsouzení možnost návštěv bez dohledu. Bod č. 101 Zprávy pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou vykonal Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému a ponižujícímu zacházení nebo trestání ve dnech 1. až 10. dubna 2014, CPT/Inf (2015) 18, [cit. 2023-07-25], dostupná z <https://rm.coe.int/168069568d>.

D.2 Spolupráce s OSPOD a neziskovými organizacemi, podpora rodičovských kompetencí

D.2.1 Zajištění spolupráce mezi VS a OSPOD

Z šetření postupů OSPOD vyplynulo, že téma dětí s uvězněným rodičem se dotýká naprosté většiny z nich. Ve sledovaném období totiž 92 % dotázaných OSPOD vedlo v evidenci alespoň jedno dítě, které mělo uvězněného rodiče. Více jak čtvrtina OSPOD (29 %) k 31. březnu 2022 evidovala 5 až 10 ohrožených dětí, jejichž rodič byl uvězněný.⁵⁰ Z dotazníkového šetření OSPOD jsem však také zjistil, že 75 % OSPOD nemá bezprostřední osobní zkušenost s prostředím věznice.⁵¹

Od OSPOD jsem také zjišťoval jejich zkušenosti se spoluprací se sociálními pracovníky věznic. Nejčastěji dle zkušeností přibližně dvou třetin OSPOD pomáhají sociální pracovníci věznic zprostředkovat komunikaci mezi OSPOD a rodičem ve VTOS (69 %) a informovat rodiče ve VTOS o možnostech kontaktu s jeho dítětem (63 %). Více než čtvrtina OSPOD uvedla, že sociální pracovníci věznic pomáhají s kontaktováním dítěte nebo pečující osoby/ústavního zařízení (26 %) a u dětí, které jsou umístěné ve VTOS s matkou, sledují jejich vývoj a informují o něm OSPOD (26 %). Necelá pětina OSPOD se také setkala s tím, že sociální pracovníci věznic OSPOD zprostředkovali pomoc neziskové organizace (17 %).⁵²

Zjistil jsem, že neexistují obecná metodická pravidla upravující postup OSPOD při zajišťování kontaktů dětí s jejich uvězněnými rodiči.⁵³ Podle samotných OSPOD by jejich práci při zajišťování práva dětí a jejich rodičů ve VTOS na vzájemný kontakt nejčastěji (22 %) pomohla právě metodika (případně metodický pokyn), jak při zajišťování kontaktu postupovat, případně další vzdělávání pracovníků OSPOD v této oblasti. Někteří OSPOD (14 %) se v praxi osvědčilo přistupovat k případům individuálně. Další OSPOD (14 %) by také uvítaly materiální, administrativní a zejména personální podporu, především ve smyslu posílení personálních kapacit, případně snížení maximálního limitu počtu rodin na pracovníka. Někteří OSPOD by ocenily rozvoj víceoborové spolupráce (případně už samy mají s takovou spoluprací dobré zkušenosti), zejména se sociálními pracovníky věznic, sociálními kurátory nebo doprovázejícími organizacemi.⁵⁴

50 Pro podrobnosti viz část 1 výzkumné zprávy Kontakty dětí a rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody; dostupné z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/12298>.

51 Pro podrobnosti viz část 6 výzkumné zprávy.

52 Pro podrobnosti viz část 8 výzkumné zprávy

53 Pro podrobnosti viz část D.4 zprávy o šetření a doporučení ve věci kontaktů dětí a rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody; dostupné z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/12304>.

54 Pro podrobnosti viz část 9 výzkumné zprávy.

Ze sdělení zástupců VS jsem zjistil, že VS nemá žádnou metodiku, která by se zabývala řešením kontaktů dětí s jejich uvězněnými rodiči, případně spoluprací s OSPOD v této oblasti. Zástupci VS zároveň uváděli, že spolupráce s OSPOD není vždy funkční, neexistuje žádná platforma, kde by mohli zástupci OSPOD a VS společně probírat systémová řešení nebo konkrétní případy.

Je zřejmé, že spolupráce mezi OSPOD a VS v mnoha případech probíhá. Ze strany těch OSPOD, které s ní mají zkušenost, je často hodnocena kladně. Spolupráce však nemá žádný stanovený rámec. Z výzkumného šetření vyplynulo, že mnoho OSPOD o konkrétních možnostech spolupráce neví nebo ji nevyužívá. Spolupráce je tak závislá na místních podmínkách a iniciativě jednotlivých zaměstnanců OSPOD či VS. Bez stanovení alespoň základních pravidel takové spolupráce však může docházet ke vzájemnému nepochopení rolí a k nenaplnění cílů práce s dítětem, jeho rodinou i uvězněným rodičem. Víceoborovou spolupráci v případě řešení situace dětí přitom považuji za naprosto zásadní – taková spolupráce totiž zajišťuje naplnění práva dítěte na to, aby jeho nejlepší zájem byl vždy brán v potaz jako přední hledisko.

Doporučil jsem proto MPSV, aby vypracovalo metodiku řešení kontaktů dětí s jejich uvězněnými rodiči určenou pro OSPOD. Část této metodiky by se měla věnovat také spolupráci mezi VS a OSPOD. VS by tedy měla na jejím vzniku spolupracovat s MPSV. Metodika by měla především popsat možnosti spolupráce a odpovědnost aktérů za jednotlivé kroky při zajišťování kontaktů dětí s uvězněnými rodiči a další spolupráci s rodinou. Měla by počítat i se spoluprací s neziskovými organizacemi. Ty například pomáhají s organizací osobního setkání, připravují dítě i pečující osoby či uvězněného rodiče na návštěvu dítěte ve věznici, doprovázejí dítě ve věznici nebo i hradí náklady spojené s dopravou.⁵⁵ Navázání spolupráci mohou napomoci i sociální kurátoři obcí s rozšířenou působností, kteří pracují s odsouzenými v průběhu výkonu trestu i po propuštění. I jejich zapojení do spolupráce mezi VS a OSPOD by se metodika měla věnovat. **Část metodiky týkající se spolupráce s OSPOD by měla VS využít pro své potřeby, např. v podobě pokynu jednotlivým věznicím. Konkrétní formu provedení metodiky nechávám na VS a MPSV.**

V praxi jsem také narazil na to, že pracovníci OSPOD neví, na koho se mají ve věznici obrátit, případně kde mají získat kontakt na sociálního pracovníka věznice. Dozvěděl jsem se, že existuje tabulka s přehledem kontaktů sociálních pracovníků jednotlivých věznic, kterou mají k dispozici krajské úřady. Některé OSPOD o ní však zřejmě vůbec neví a jiné neví, kde ji mají hledat. **Za efektivnější bych proto považoval, pokud by kontakty na sociální pracovníky věznic měly OSPOD (nejen) přímo přístupné na internetových stránkách věznic.**

Krajským úřadům jsem v samostatné zprávě doporučil, aby OSPOD metodicky vedly ke spolupráci s neziskovými organizacemi v oblasti styku dětí a uvězněných rodičů. Krajské úřady by též měly vytvořit seznam těchto organizací působících na jejich území a dát jej OSPOD k dispozici.⁵⁶ Oceňuji, že VS v tomto přislíbila součinnost. **Za nejvhodnější řešení považuji, aby každá věznice zveřejnila seznam organizací, se kterými spolupracuje, a pravidelně jej aktualizovala.**

55 Viz část D.2.3 zprávy o šetření a doporučení ve věci kontaktů dětí a rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody; dostupné z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/12304>.

56 Tamtéž.

D.2.2 Vytvoření materiálů o prostředí věznic přístupných dětem

Za důležitou považují přípravu dítěte před návštěvou věznice. V praxi se ukazuje, že je přínosné připravovat dítě na to, jak bude prostředí věznice vypadat. Příprava by měla spočívat v tom, že si o návštěvě bude pečující osoba s dítětem povídat úměrně jeho věku. OSPOD by měl dohlédnout na to, že pečující osoba nebo ústavní zařízení dítě na styk náležitě připravuje. Podstatné je, aby dítě dostalo informace o tom, co jej čeká, a mohlo se tak začít na styk připravovat i psychicky.

Různé neziskové organizace již vytvořily (i ve spolupráci s VS) informační letáky, které mají děti přístupnou formou informovat o prostředí věznic. Jedná se například o letáky „Moje máma je ve vězení“ a „Můj táta je ve vězení“ organizace Centrum pro děti a rodinu Přerov, z. s.⁵⁷ Ty citlivě seznamují děti například s tím, co je to věznice, jak to ve vězení funguje, jestli se mohou s rodičem vídat, ale i s tím, jak přistupovat k tomu, že mají rodiče ve vězení. Dalším vhodným materiálem je komiks „Pojedeme za maminkou“ organizace Volonté, o. p. s.⁵⁸ Ten je určen spíše pro menší děti a odpovídá prostředí věznic, které jsou přívětivější k dětským návštěvám.

Doposud ale neexistuje informační materiál, který by pomohl dítěti připravit se na návštěvu konkrétní věznice. **Považuji proto za vhodné, aby vznikly materiály o prostředí věznic s fotografiemi míst, ve kterých se dítě bude během návštěv pohybovat (vzhled budovy zvenčí, vstupní místnost, návštěvní místnost, dětský koutek atd.), a s informacemi o tom, co jej v dané věznici čeká (kontrola při příchodu, průběh návštěvy, možnost svačiny atd.).** Mohou být i ve formě videonahrávek, které budou srozumitelné pro děti. Příprava dítěte na prostředí, ve kterém se s rodičem setká, je totiž podstatným předpokladem úspěšnosti styku. Na materiálech by VS měla spolupracovat s MPSV. To by garantovalo, že materiály budou odpovídat potřebám a právům dětí a budou pro ně srozumitelné. VS by zajistila, že budou obsahovat specifika jednotlivých věznic. Tyto materiály by následně měly být dostupné především na internetových stránkách VS. OSPOD a neziskové organizace by je mohly mít i v tištěné podobě.

Mohlo by se jednat i o vzorové video, které by ukazovalo, jak běžně probíhá návštěva dítěte ve věznici. Cílovou skupinou by měly být spíše děti starší 10 let. Existující materiály považují za dostatečné pro mladší děti.

VS by také měla zajistit, aby každá věznice na internetových stránkách VS zveřejnila fotografie míst, kde se děti mohou pohybovat (především návštěvních místností) s krátkým popisem. Ne všechny věznice je totiž nyní zveřejňují, případně jsou těžko dohledatelné. Vhodné by bylo např. vytvoření samostatného odkazu pro tyto účely na stránkách jednotlivých věznic, který může být obecněji zaměřen na informace o návštěvách a obsahovat i fotografie prostor pro návštěvníky.

57 Více informací na <https://centrum-prerov.webnode.cz/nahradni-rodinna-pece/deti-jsou-bez-viny-jak-pracovat-s-pestouny-a-detmi-v-nahradni-rodinne-peci-jejichz-rodic-je-ve-vezeni/>.

58 Komiks vznikl ve spolupráci s Věznicí Světlá nad Sázavou a Věznicí Stráž pod Ralskem; dostupný z <https://www.volonte.cz/publikace>.

MPSV adresují obdobné doporučení, aby se na přípravě materiálů podílelo.⁵⁹

D.2.3 Podpora rodičovských kompetencí uvězněných rodičů

Kromě zajišťování kontaktů, práce s dětmi a osobami, které o ně pečují, je neméně důležitá také práce s uvězněnými rodiči. Za velmi vhodné považují odborné programy pro odsouzené ve výkonu trestu, které se zaměřují na zlepšení rodičovských kompetencí. Ty totiž pomáhají uvězněnému rodiči, aby kontakt s dítětem probíhal co nejlépe, a mohou také významně přispět k naplnění účelu trestu.

Oceňuji, že se vězeňská služba na toto téma zaměřuje. Samostatně nebo ve spolupráci s neziskovými organizacemi totiž zajišťuje různé programy a kurzy pro odsouzené. Tyto aktivity zmiňuji ve zprávě o šetření ve vztahu k OSPOD.⁶⁰

VS doporučuji, aby usilovala o rozšiřování těchto programů a kurzů. Cílovým stavem by mělo být, že budou tyto programy dostupné ve všech věznicích a pro co největší počet vězněných osob.

V kontextu těchto doporučení považuji za vysoce žádoucí snahu VS o celkové posílení sociální práce ve věznicích a podporu sociálních pracovníků. Je zřejmé, že současný systém je limitován prostředky svěřenými VS k plnění jejich úkolů. Adekvátní sociální a odborná práce s vězni je však naprosto klíčová.

E. Informace o dalším postupu

Zprávu o šetření z vlastní iniciativy obsahující doporučení zasílám generálnímu řediteli VS, se kterým budu dále komunikovat o realizaci doporučení.⁶¹

Brno 13. listopadu 2023

JUDr. Vít Alexander Schorm
zástupce veřejného ochránce práv
(podepsáno elektronicky)

59 Viz část D.2.3 zprávy o šetření a doporučení ve věci kontaktů dětí a rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody, dostupná z <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/12304>.

60 Tamtéž.

61 Podle § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv.